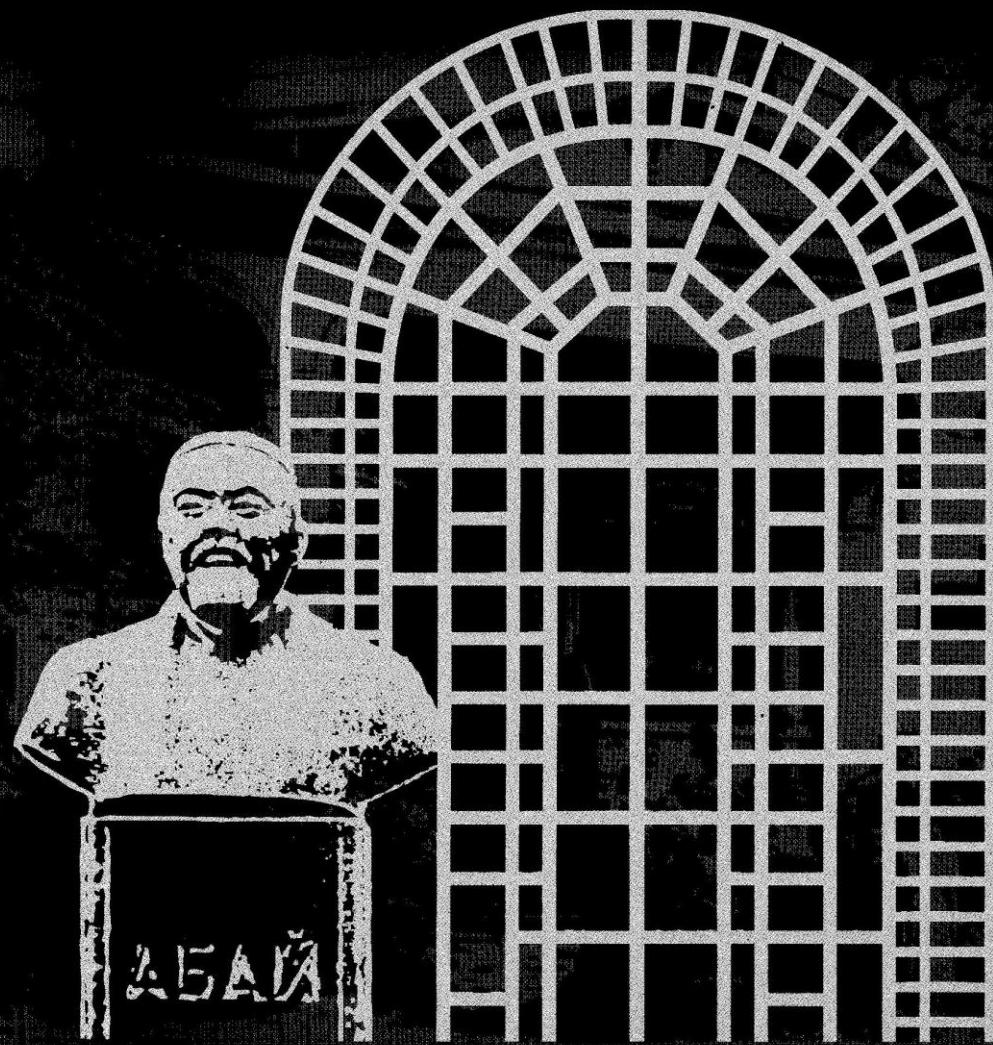

ISSN 1728 - 5461

АБАЙ АТЫНДАГЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АБАЯ

ХАБАРШЫ ВЕСТНИК

“ТАРИХ ЖӘНЕ САЯСИ-ЭЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР” сериясы
серия “ИСТОРИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ”

АЛМАТЫ

№3 (50) 2016

**Казахский национальный
педагогический
университет имени Абая**

ВЕСТНИК

**Серия «Исторические
и социально-политические науки»,
№3 (50), 2016**

Выходит с 2000 года.
Периодичность – 4 номера в год

Главный редактор
д.и.н. Г.К. КЕНЖЕБАЕВ

Редакционная коллегия:
д.и.н., проф. М.К. Койгелдисев,
(зам. гл. редактора),
к.и.н., доц. У.М. Джолдыбаева,
к.и.н., доц. Р.Р. Оспанова
(ответ. секретари),
д.и.н., проф. Х.М. Абжанов,
PhD, проф. Вирджиния Мартин
(США),
PhD, проф. Клаудия Чанг (США),
д.и.н., проф. Кара Абдиуакап
(Турция),
д.и.н., проф. О.Д. Осмонов
(Кыргызская Республика),
д.и.н., проф. В.М. Козьменко
(Российская Федерация),
д.и.н., проф. К.Т. Жумагулов,
проф. М.Майер (Германия),
д.и.н., проф. К.Р. Несипбаева,
д.и.н., проф. А.Б. Соколов
(Российская Федерация),
д.и.н., Томохико Уяма (Япония),
д.и.н., проф. Т.Ходжаоглы (Турция)

**© Казахский национальный
педагогический университет
имени Абая, 2016**

Зарегистрировано
в Министерстве культуры и
информации
Республики Казахстан
8 мая 2009 г. №10102-Ж

Подписано в печать 28.11.2016.
Формат 60x84 1/8.
Объем 41 уч.-изд.л.
Тираж 300 экз. Заказ 209.

050010, г. Алматы,
пр. Достык, 13. КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат»
Казахского национального
педагогического
университета имени Абая

Омарбаев Ұ.К. 1920 жылдары КСРО мен кеңестік Қазақстандағы бұрынғы ак офицерлерін ерекше есепке алуның жүйесі: барысы, мәні.....	71
Omarbaev Y.K. System of the special accounting of the former white officers in the ussr and the soviet Kazakhstan in 1920: course, value.	
Сұлтанғалиева Г.С., Маликов Б.У. Торғай облысының Ақтөбә және Ырғыз уездерінде болыстық құрылымның құрылу ерекшеліктері.....	76
Sultangalieva G.S. ,Malikov B.U. Features of formation of volost structures in Aktobe and Irgiz districts in Turgay region.	
Мийманбаева Ф.Н. Из истории образования старожильческих переселенческих хозяйств в Семиречье.....	79
Miymanbayeva F.N. From the history of old resettlement farms in the Semyrechye.	
ЖАЛПЫ ТАРИХ ВСЕОБЩАЯ ИСТОРИЯ GENERAL HISTORY	
Жұмағұлов К.Т., Абдимомынов Н.Т. XIV ғ. 80-жылдарындағы Алтын Орданың саяси-дипломатиялық байланыстары.....	83
Zhumagulov K.T., Abdimomynov N.T. Political and diplomatic relations of the Golden Horde in the 80s of the XIV century.	
Калиева Е.Т. Еуразия одағы жаһандық интеграциялық тренд ретінде: геоэкономикалық, геосаяси өлшемдері.....	88
Kaliyeva E.T. Eurasian Union as a global integration trend: the geopolitical and geo-economic parameters.	
Жубаниязов И.Ш. Взаимодействие цивилизаций Запада и Востока в эпоху эллинизма.....	93
Zhubaniyazov I.Sh. The interaction between the Eastern and Western civilizations during the hellenistic period.	
Жарқынбаева Р.С., Абдираимова А.С. Турция и новые независимые государства Центральной Азии: преемственность опыта социальных преобразований.....	97
Zharkynbaeva R.S., Abdiraimova A.S. Turkey and the newly independent states of Central Asia: the continuity of the experience of social transformation.	
Майхиев Д.К. Применение вооруженных сил: наступательная операция коалиционных сил в Ираке (2003 г.).....	104
Maikhiev D.K. Application of the armed forces: offensive operation of coalition forces in Iraq (2003) year.	
Мырзабекова Р.С., Кенжекулова А.Ғ. Қазақстан және Түркия Республикасы арасындағы мәдениет пен ғылым саласындағы байланыстардың алғашкы кезеңдері.....	110
Myrzabekova R.S., Kenzhekulova A. Initial stage between the republic Turkey and Kazakhstan in the cultural and scientific sphere.	
Сайфулмаликова С.С., Мұхажанова Қ.М. Хойт Амурсана: негізгі деректер мен зерттеулер.....	114
Saifulmalikova S.S., Mukhazhanova K.M. Hoyt Amursana: main sources and researches.	
Сманова А.М. Бірінші Дүниежүзілік соғыстар кейінгі Түркиядың ішкі саяси өзгерістер.....	120
Smanova A.M. Internal political situation in Turkey After the First World war.	
Шаймарданова З.Д., Адам Д. Экономический Пояс Шелковый Путь: новая geopolитическая карта евразийского континента.....	124
Shaymardanova Z.D. ,Adam D. Economic Belt of Silk Way: a new geopolitical map Eurasian continent.	

Summary

**System of the special accounting of the former white officers in the USSR and the Soviet Kazakhstan in 1920:
course, value**

**Omarbaev Y.K. – 2-th PhD doctoral student of the Institute of History and Ethnology after named CC Valikhanov,
Rusbek_1492@mail.ru**

The article discusses special accounting system as a tool against the former white officers from bolshevik government during 1920. The assessment is given to services of supervisory authorities of the special account. And also different provisions, value implementation of the special account in Kazakhstan are revealed. During research the attention to the documents certifying the autobiography of the person has been paid.

Keywords: special account, order, officer, revolution, bolshevik, document, commissioner

ӘОЖ 94(574)«18»:353

**ТОРГАЙ ОБЛЫСЫНЫң АКТӨБЕ ЖӘНЕ ҮРГЫЗ УЕЗДЕРІНДЕ БОЛЫСТЫҚ
ҚҰРЫЛЫМНЫң ҚҰРЫЛУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

**Сұлтанғалиева Г.С. – т.з.д., Қазақстан тарихы кафедрасының профессоры,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Gulmira.Sultangalieva@kaznu.kz**

**Маликов Б.У. – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
PhD докторант malikov_bakytjan@mail.ru**

Макалада Торгай облысының құрамына кіретін Актөбе және Үргыз уездерінде болыстардың қалыптасу ерекшеліктері айқындалады. Авторлар XIX ғасырдың екінші жартысында болыстардың құрылуында территориялық-әкімшілік принциптерін, географиялық жағдай ерекшеліктерін, шекара аймактарындағы болыстардың орналасуы мен халықтың этникалық құрамын аныктайды. Сонымен катар авторлар Торгай облысында жана болыстардың құрылуының негізгі себептерін, оның ішінде халық санының үлгаюы, руаралық қырқыстар мен ресей әкіметінің конькостандыру саясатының әсері айқындалады.

Түйін сөздер. Болыс, Актөбе және Үргыз уездері, Торгай облысы, ресей әкіметінің әкімшілік саясаты.

XIX ғасырдың екінші жартысына қарай империяны толығымен, тұрақты басқару үшін жаңа әкімшілік реформалар дайындау қажет болды. 1865 маусымда «Дала комиссиясы» арнайы құрылып, оның құрамына сыртқы істер, ішкі істер, әскери министрлігінен және Орынбор мен Батыс Сібір өлкесінің «депутаттары» жинақталды. Олар Қазақ даласын зерттеудің нәтижесінде аймақты басқарудың жаңа жобасын дайындау керек еди. [1, 76.] Дала комиссиясының екі жылты жұмысының нәтижесінде император Александр II екі құжатты бекітті: «Жетісу және Сырдария облыстарын басқару жөніндегі уақытша ереже» (11 шілде 1867жыл), «Орынбор және Батыс - Сібір генерал-губернаторлығын басқару жөніндегі уақытша ереже» (21 қазан 1868 жыл). Министрлер Комитетті атап алғанда 1869 жылы 1-қантардан бастап екі жылға тәжірибе ретінде енгізуіді жоспарлады. Түркістан генерал-губернаторлығына Жетісу және Сырдария облыстары кірді. Орынбор генерал-губернаторлығына Орал мен Торгай облыстары; Батыс-Сібір генерал-губернаторлығына Ақмола және Семей облыстары кірді.[2, 5-66.]

Торгай облысының құрамына кірген Актөбе және Үргыз уездерінде болыстық құрылымдардың құрылу үдерісін қарастыратын боламыз. 1869 жылы Актөбе уезінің аумағында 8 болыс құрылды: Актөбе, Араптөбе, Терекелі, Тұзтөбе, Бұрті, Қаратогай, Ойсыл-Қара, Хобдылы. Жаңа әкімшілік шекарасы, ғасырлар бойы негізделген тарихи, көшпелі шаруашылық тәртібіне жиі сәйкес келmedі. Болысты бөлу негізінде таза формальды өлшемдер жатты – әкімшілік басқармасына және лауазымды тағайындауга колайлы болу үшін, ауылдың санын тенестірді, бірақ көшпелі шаруашылық үшін емес. Алайда, экспидиция бастығы Ф.Щербин атап айтқандай, Актөбе уезінде, басқа аймактарға қаралғанда әкімшілік бөлінү, ауылды жазғы және қысқы жайылымға бөлумен сәйкес келетін. Бұған растау ретінде, 150 жылдан аса уақыт әкімшілік ауылдарында құрылған қазақ үрпактарының көшпелі өмір сүруі дәлел болады [3, 36.]. Орта есеппен болыстың құрамына 1474 шаруашылық кірген, нақты айтсақ, болысқа 900-ден 2320-ға дейін шаруашылық сыйған. Болыс шаруашылыққа жақындау немесе алыстау әкімшілік бірлік үсінды. Актөбе уездінің солтүстік-шығыс болігінде Араптөбе (Ор өзенінің төмөнгі ағысы, Орал өзенінің солтүстік-батыс жағалауы), Ойсыл-Қара (Ор өзенінің сол жақ саласының ауданы, Мамыт, Қызыл-Қайын, Дүбір-Су, Ойсыл-Қара) болыстары орналаскан. Солтүстікте осы болыстың көшпелі қазактары Қостанай уездінің Қомак болысымен шекаралас. Араптөбе болысының аумағында Жағалбайлы үрпағының көшпенділері Ор бойымен, Аңыбытак трактатында, Ақ-құдық,

Ақжар, Рары-бұлақ, Қоянды-құл жерлерінде 40жылдан астам өмір сүрген [1, 86.]. Ерекше болған, Үрғыз уездінен көшіп келген шұмекей, қаракесек, төртқара, шекті ұрпактарының көшпенділері орналасқан №8 ауыл(Қос-құл мән Сымтас және Қайыршакты-қамысты-құл қ.). Орта-Бөрте, Бөрте, Бердянка, Орал өзенінің бойында орналасқан Бөрде, Тұздебе, Терекелі болыстары (уездін батыс болігі), Орынбор қазақ әскерлерінің жерлерімен шекаралас. Өте құнарлы топырақты, таулы жерлер, отырықшыларға, сондай-ақ көшпенділерге де ете қолайлы болып табылады. Ф.Щербин экспедициясы Бөрте болысының қазактарының рулық құрамына Орта жүздің рулары, атап айтқанда уак кіретінін атап өткен. Бұл болыс, аумағында Кіші жүздің ханы Шерғазы Айшуақ, атап айтқанда Нұрмұхамед Шерхазының ұлы және Темірболат Мұхамедқазының немересі орналасқанымен атакты. Олардың көшпенділері салықтан босатылғандылығымен ерекшеленді [2]. Терекелі болысының аумағында осыдан 140 жыл бұрын Сырдария болысынан көшіп келген қазактар тұрды. Олардың малға арналған жер төле салған, негізгі шабындықтары Әлімбет өзенінің бойында орналасқан. Хобды болысы солтүстігінде Темір уездінің (Іл өзенінің жоғарғы ағысы) Қалмак-қырған болысымен және Орал уездінің Орал болысымен шекаралас болды. Осы болыстың қазактары Б.Хобды өзенінде және оның салаларында орналасқан (Терсақан, Тамды, Қарағанды, Құмсай). Хобды болысының орналасау ерекшеліктері оның аумағында және Темір уездінің солтүстік-шығыс бөлігінде – Темір-Өркеш болысы Ілек пен Хобды өзендерінің жоғары ағысындағы суды бөлуші, бір жағынан Темір мен Іл, екінші жағынан Темір мен Ақтөбе уездінің шекарасы болатын жоғары үстіртте орналасқан. Шығыстан батысқа қарай ағатын Іл өзені (Темір уездінің негізгі су артериясы) Хобды болысының аумағынан өтті. Іл өзенінің орта ағысының сол жағында Темір уездінің Ілді, Құмды-Ілді (Сол жағын-да Ақтөбе уездімен шекаралас) болыстары орналасқан. Ақтөбе облысының батыс бөлігіндегі жер бедері – үстірт тәрізді биік және төмөн толқынды дағы арасындағы сипатта болды. Ембі өзенінің жоғары ағысында Хобды болысы, Темір уездінің Ембі-Темір, Ембі болыстарымен байланысты. Хобды болысының кең байтақ аумағы оның құрамынан 1897 жылы Қараходбы болысын бөлуге әкелді [3, 4756.]. Темір, Ілек, Жұрын өзендері Темір уездінің Темір-Өркеш болысы мен Ақтөбе уездінің Қараходбы болысы арасындағы суды бөлу қызыметін аткарды. Ақтөбе, Қаратогай болыстары уездің ішкі аудандары болды, көшпенділері болыс арасындағы шекара болған Жаксы-Карғайлы өзені мен оның саласында орналасқан. Ақтөбе уездінің болыстарының саны жарты ғасырда ұлғайып, 1917 жылы 19-ға жетті. Жоғарыда айтылған көптеген болыстар бөлініске ұшырады. Жаңа болыстарды құрудың негізгі себебі, бір жағынан халықтың табиги есімі және 59 б. "Уақытша ережелер..." 1868 жылдың 21 ақпанына бастап және 56 б. бойынша салықтың артуы. 1891 жылды дағы ережелері, екінші жағынан ұрпақ аралық тартыс. Уездің нақты батыс бөлігінде орналасқан болыстардың қайта-қайт бөлініске ұшыраганын атап айтқан жән. Бұның себебі жердің құнарлығынан есімнің ете жоғары болуы. Осылайша, Бөрте болысы 30 жыл ішінде үш рет бөлініске ұшырады. 1884 жылы Бөрті болысында қар үй саны 3 мыңға жетті, сондықтан жаңа Бөрлі болысын құру үшін құрамынан 3 ауыл бөлініп алынды. Ұрпақ аралық тартыс (там және жағалбайлы) нәтижесінде жаңадан құрылған болыс құрамына Терекелі болысынан екі ауыл қосылды [3, 4756.]. 15 жылдан кейін (1899 ж.) Бөрті болысы ең тығыз орналасқан уезд болды, оның құрамына 12 әкімшілік ауылдарын ішіне кіретін 2302 шауруа-шылық кірді. 1902 жылы тұрғындар саны 2465 қар үйге жеткендіктен, басқаруда белгілі бір қын-дықтар туыннады, сондықтан Бөрті болысы қайта бөлініске ұшырады. Нәтижесінде өз карамагына 1200 қар үйді кіргізетін екінші Бөрті болысы құрылды [4, 142-144бб.]. 19ғ. сонында халық санының өсуіне байланысты жаңа екі болыс құрылды: Бестамақ (1890 жылы Ақтөбе болысынан бөлінді), Ілек (1895 жылы Қаратогай болысынан бөлінді) [3, 4756.]. 20ғ. басында тағы да 7 болыс бой көтерді: Әлімбет, Тоқан, Иstemік, Батбақты, Қамсақты, Тастыбұтақты, Қарабұтақты. Бестамақ болысы Орал жотасының жалғасы болып табылатын, аласа қорғандар катары, нақты айтсак, Гүберлі деп аталатын аумағында Ор мен Ілек өзендерінің арасында орналасқан. Уездің онтүстік-шығыс бөлігінде Батбақты болысы орналасты, көшпенді қазактар Ілек өзенінің жоғарғы ағысында және оның Батбақты, Талас-баю, Жарықу, Кек-төбе саласында тұрақтап және онтүстігінде қазак көшпенділерінің Үрғыз уездінің болыстарымен байланысты. 20ғ. басында жаңа болыстардың құрылуына жер аудару қозғалыстары себеп болды. Осылайша, Хобды болысының аумағында коныс аударған ауылдардың (Астрахан, Өспен, Алексеев және т.б.) пайда болуы, оның екіге бөлінуіне алып келді: Хобды мен Терсақан өзендерінің жоғарғы болігі және Хобды мен Тамды өзендерінің төмөнгі болігі. 1913 жылы болыс съезінде Хобды болысын бөлу және жаңа Тамды болысын құру жайлы жарлық шықты. Арасындағы шекара Хобды өзенінен солтүстігінде Жусалы арқылы "Үкімтай" тауынан "Оба" корғанына (ауыл №7) дейін, №5 пен №6 ауыл арасындағы Терсақан мен Қарағанды-Сай өзендерінің қайнар көздерінің су бөлінісі аралығында созылып жатты. Хобды болысының құрамына ішінде 827 қар үй бар №4-9 ауылдар кірді, ал калған ауылдар жаңа болыс құрамына енді [5, 46.]. 1914 жылы Ақтөбе уездінің екінші бөлімінің христиандық бастиғы А.А.Андреев атакты Сарбай Медетов сияқты болыстың өзіне

басқаруға киындық тудыратын, 2602 қар үйі бар Тұзтөбе болысын белу туралы сұрап койды [6, 16]. Нәтижесінде оның құрамынан 1280 қар үйі бар Тұмар-Өткел болысы болініп алды. Болыстар арасындағы шекаралар Хобды және Ілек өзендерімен бойлай Тамдық болысна дейін жетті. Тұмар-Өткел болысының құрамында марқұм сұltан Баймұхамет Айшуақтың ауылдары, сондай-ақ генерал-майор Мұхамеджан Баймұхамедтің үлдары – Селім, Шыңгали, Шанта, немесе Сагыз Азаматов (№1,5 ауылдың қар үйі), сұltан Арслан Жантөрөнің үрпактары – Ханғали, Қасым-көрек, Мұхамеджан-Көрек, Шәкім, Бақыт-көрек, жиені Бәкен Ханкөрек (№3,12 ауылдың қар үйі) салықтардан босатылды [6, 1-8366]. Карабұлак болысы өзіне шектен тыс ауылдарды қосқанына қарамастан (1049 қар үй), ұрпақ аралық тартыс әсерінен 1914 жылы бөлініске ұшырады. Оның құрамынан ішіндегі 514 қар үйі бар Бұркітсай болысы бөлінді [7, 346].

Ал енді Торғай облысының Ыргыз уезінің болыстарына бөлек токталып кетегін болсақ, Аралшы болысы 1882 жылы қазыбай руы мен таңірберген руының арасындағы үздіксіз талас тартыстың нәтижесінде мұлде жойылып, халқы Қабырга болысы мен Қызылжар болыстарына бөлініп, қалған халықтан жаңа Шенгел болысы құрылған болатын. Жалаулы болысы болса 1874 жылы қазан айында өз қыстауының болмауы себебінен 800 түтін Қызылжар болысына, 200 түтін Толагай болысына қосылады. Қызылжар болысы 1875 жылы 1 қантарда екі бөлінеді: Қызылжар және Бақсай болыстарына. Соның артынан 10 жылға жетпейтін аралықта Бақсай болысы құлман мен құлтас рулаresын арасындағы билікке талас тартысы нәтижесінде 1884 жылы құлмандар Бақсай болысында қалып, ал құлтастар бөлініп жанадан құрылған Талдық болысына бөлініп кетеді. Ордақонған болысы мен Қошқараты болысына бөлініп, арада үш жыл өткенде 1875 жылы 1 қантарда Ордақонған мен Құланды болысына бөлініп кетеді. Қошқараты болысының рулаresын етініші бойынша 1873 жылы Ыргыз уезінен Темір уезінің Орал болысына толығымен қосылып кетеді. Қажықөл болысы 1872 жылы 1 қантарда ішкі тартыстан Қажықөл және Аманқол болысы болып екіге бөлінеді. Қажықөл болысының қыстаулары болмагандықтан 1874 жылы территория қайта бөлініп, Қажықөл көлі Аманқол болысының территориясына етіл, сол себепті Қажықөл болысының атауы өзгеріліп Кенжегара болысы деп атала бастайды. Ақырында 1875 жылы 1 қантарда Кенжегара болысынан 1000 түтін өз өтініштерімен бөлініп, жана Тәүіп болысының қосылады. [3, 476 б.] Барлығы 16 болыстың құрылу тарихы баяндалады.

1 Султангалиева Г.С. История Актюбинского уезда(1869-1917). Актобе-2005.-168с.

2 Временное положение об управлении в областях Уральской, Тургайской, Акмолинской и Семипалатинской.

- Санкт-Петербург, типография Министерства внутренних дел, 1883г. - 50 с.

3. Материалы по киргизскому землепользованию. Тургайская область:

Актюбинский уезд. Т.7. – Воронеж. 1903.

4 Тургайские областные ведомости 21 апреля 1894. №16,17

5 Добросыслов А.И. Тургайская область. Исторический очерк. Оренбург. 1901. Т.3. 524с.

6 ҚР ОММ 25қор, 1тізбе, 274 іс

7 ҚР ОММ 25қор, 1тізбе, 3162 іс

8 ҚР ОММ 25қор, 1 тізбе, 3233 іс

9 ҚР ОММ 25қор, 3тізбе, 77іс

Резюме

Особенности образования волостной структуры в Актюбинском и Иргизком уездах

Тургайской области

Султангалиева Г.С. – д.и.н., профессор кафедры Истории Казахстана Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Gulmira.Sultangalieva@kaznu.kz

Маликов Б.У. – Казахский национальный университет им. аль-Фараби, PhD докторант, malikov_bakytjan@mail.ru

В статье раскрываются особенности формирования волостей в Актюбинском и Иргизском уездах Тургайской области. Авторы прослеживают принципы создания территориально-административной структуры на протяжении второй половины XIXв. посредством определения географических условий, трансграничного положения волостей и этнического состава населения. Авторы определили основные причины создания новых волостей в Тургайской области, а именно увеличение численности населения, межродовая вражда и переселенческая политика российского правительства.

Ключевые слова: волость, Актюбинский и Иргизский уезды, Тургайская область, административная политика российского правительства.

Summary

Features of formation of volost structures in Aktobe and Irgiz districts in Turgay region

Sultangalieva G.S. – doctor of historical science, professor of Department History of Kazakhstan, əl-Faraby Kazakh

National university. Gulmira.Sultangalieva@kaznu.kz

Malikov B.U. - Kazakh National University. Al-FarabiKazakh National University, PhD student,

malikov_bakyjan@mail.ru

The article reveals the peculiarities of formation of volosts in Aktobe and Irgiz districts of Turgay region. The authors studies the principles of territorial-administrative structure during the second half of XIX century by determining the geographical conditions, cross-border position of volosts and ethnic composition of the population. The authors identified the main reasons for the creation of new volosts in Turgay region, namely the increase population, inter-clan enmity and resettlement policy of the Russian government.

Keywords: volost, Aktyubinsk and Irgiz districts, Turgay region, the administrative policy of the Russian government.

УДК: 94(574:57) «18»:33

ИЗ ИСТОРИИ ОБРАЗОВАНИЯ СТАРОЖИЛЬЧЕСКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКИХ ХОЗЯЙСТВ В СЕМИРЕЧЬЕ

Мийманбаева Ф.Н. – к.и.н., доцент кафедры всемирной истории, историографии и
источниковедения, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан, г.Алматы. E-mail: m.fialka58@mail.ru

В статье рассматривается история образования переселенческих селений Семиречья от начала казачьей колонизации до крестьянской, начатой первым Военным губернатором Семиречья Г.А.Колпаковским. Автор анализирует документы, согласно которым происходила процедура наделения крестьян землей и раскрывает процедуру оформления земельных участков на местах поселения. Раскрывается, как менялась политика правительства в отношении переселенцев в зависимости от условий внутриполитической жизни России. Автор рассматривает льготы, предоставленные крестьянам, при переселении в Азиатскую Россию, показывает, что в 1902 г в Семиречье имелось 31 русское селение, перечисляет занятия крестьян.

Ключевые слова: Семиречье, внутренняя политика, крестьянская колонизация, старожильческое хозяйство, занятия крестьян.

В 1831 г. в Семиречье было образовано первое поселение, вернее военный пост. С этого момента начинается процесс заселения русскими ряда районов Семиречья, протекавший в течение нескольких десятилетий [1]. Изначально вопрос ставился о занятии края военной силой. Однако военная казачья колонизация оказалась недостаточной, и с 1854 года стали переселять в Семиречье охотников из сибирских ссыльных переселенцев, «отличающихся хорошим поведением», и сибирских крестьян – «неисправимых недоимщиков».

В конце 60-х гг. XIX в. в результате завоевания Россией Южного Казахстана и Северной Киргизии на присоединенной территории было образовано Туркестанское генерал-губернаторство. С учреждением Семиреченской области одной из главных забот ее Военного губернатора Г.А.Колпаковского была русская крестьянская колонизация. Царское правительство в этот период укрепляло свое военно-политическое господство в пограничных районах Туркестана, побуждая крестьян к переселению.

В 1867 г. он вызвал из Воронежской губернии, где родился, несколько сот крестьянских семей. Начиная с 1869 г., в течение 70-х годов было образовано 28 селений, преимущественно из крестьян Воронежской губернии. Переселенцы сумели быстро приспособиться к существующим в крае природным и социально-экономическим условиям, в короткий срок наладить свою хозяйственную жизнь, ведя зерновое хозяйство.

В 1869 г. Г.А.Колпаковский представил на утверждение генерал-губернатора Туркестанского края проект «Правил устройства новоселов», согласно которому на каждую мужскую душу должно было отводиться 30 десятин удобной земли, из них 15 десятин поступало в запас с учетом естественного прироста населения. Для переселенцев, устроившихся на почтовых трактах, предусматривалось увеличение на каждую мужскую душу по 15 десятин. Переселенцы освобождались от уплаты всех податей и повинностей на 15 лет, а те, кто работал на пикетах – на 25 лет, кроме того, они получали ссуды не свыше 100 рублей на семью. В действительности же ссуды либо совсем не выдавались, либо выдавались в ничтожных размерах, да и то очень редко. Достаточно сказать, что за период с 1870 г. по